

*Я. В. ЛИТВИНЕНКО, канд. екон. наук, проф.
(Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ)*

ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОГО АНАЛІЗУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 8, с. 349–351

Система функціонування податкового менеджменту складається з різних частин, і однієї з основних є податковий аналіз. Особливість податкового аналізу полягає в тому, що він є абстрактно-логічним методом вивчення економічних явищ, тобто його основною ознакою є абстракція.

Податковий аналіз означає вивчення діючої системи оподаткування, визначення тенденцій її розвитку, розрахунки впливу різних чинників на кінцеві результати діяльності підприємства або держави загалом.

На макроекономічному рівні сутність податкового аналізу полягає у визначенні структури бюджету країни і частки в ньому податкових платежів; загальних тенденцій зміни податків; їх динаміки; чинників, що впливають на розміри податкової частини бюджету; виявлення негативних ознак податкової системи держави загалом.

На мікроекономічному рівні, тобто на рівні підприємства, фірм, організацій, змістом податкового менеджменту є визначення динаміки податкових платежів за звітний період; тенденцій, які склалися; структури та складу податкових платежів; можливості зміни податкової політики підприємства.

Податковий аналіз належить до важливих частин системи управління виробництвом, засобом знаходження резервів, підвищення прибутковості підприємства та розробки науково обґрунтованих управлінських рішень.

За економічною сутністю аналіз є однією з функцій управління, що забезпечує прийняття рішення на основі осмислення та розуміння отриманої інформації. У процесі аналізу інформація піддається відповідній обробці, досягнуті ре-

зультати виробництва порівнюються з аналогічними показниками за попередній період, а також з показниками інших підприємств, визначаються чинники, що впливають на податкову політику, а також негативні тенденції в діяльності підприємства. На основі аналізу розраховують планові показники діяльності підприємства, плани податкових платежів і приймають відповідні управлінські рішення. Отже, як бачимо, податковий аналіз підприємства тісно пов'язаний з іншою функцією управління підприємством — плануванням, прогнозуванням його діяльності, причому якість виконання останньої функції залежить від якості та повноти виконання податкового аналізу.

Податковий аналіз тісно пов'язаний ще з однією функцією податкового менеджменту — контролем за виконанням планів податкових платежів, визначенням відхилень фактичних завдань від планових, а також причин цих відхилень.

Податковий аналіз пов'язаний також з такою функцією податкового менеджменту, як регулювання. Тільки на основі аналізу підприємство може своєчасно вносити корективи у планові завдання і змінювати ситуацію залежно від умов, що склалися.

Предметом податкового аналізу є діяльність підприємства, пов'язана з податковою політикою та визначенням причинно-наслідкових зв'язків між економічними явищами та процесами. На підприємстві предметом податкового аналізу є дослідження сплачених податкових платежів, визначення їх ефективності та знаходження резервів і шляхів їх зниження.

Податковий аналіз виконує певні функції. Розглянемо основні з них.

1. **Вивчення.** Сутність цієї функції полягає в тому, що у процесі аналізу вивчається характер дії економічних законів, встановлюються тенденції економічних явищ та процесів у конкретних умовах діяльності підприємства. Виконання цієї функції також передбачає вивчення причин відхилень, які можуть зустрічатися у практичній діяльності підприємства. Так, збільшення оплати праці працівникам підприємства спричинює збільшення фонду оплати праці загалом, при цьому збільшуються також відрахування в різні позабюджетні фонди. Дія цього чинника істотно залежить від податкової політики держави (наприклад, надання пільг окремим категоріям робітників або підприємств), а також культури та дисципліни платників податків.

2. **Оцінка.** Податковий аналіз передбачає оцінку результатів діяльності підприємства з виконання плану податкових платежів, визначення тенденцій змін, причин, а також факторного зв'язку між різними показниками та напрямками діяльності.

3. **Визначення резервів.** Виконання цієї функції означає не тільки визначення та знаходження резервів зменшення сум сплачених податків, а й розробку планів заходів досягнення цього завдання і використання цих резервів.

Таким чином, доходимо висновку, що податковий аналіз — це система особистих знань, пов'язаних з дослідженням тенденцій господарчого розвитку, науковим обслуговуванням планів, прийняттям управлінських рішень, контролем за їх виконанням, оцінкою досягнутих результатів та пошуком резервів підвищення ефективності діючої податкової політики підприємства.

Найбільший ефект досягається при застосуванні системного підходу до податкового аналізу. Сутність його полягає в тому, що об'єкт дослідження визначається як складна система, яка водночас складається з багатьох елементів, що мають як внутрішні зв'язки, так і зовнішні. Системний підхід дає змогу глибше дослідити як систему загалом, так і її складові. Системний аналіз здійснюють у послідовності поетапно.

На *першому етапі* досліджується податкова система загалом, а потім розглядаються її складові. В аналізі на цьому етапі розглядається кожний рівень системи (держава, підприємство, громадянин) як окрема система, а потім у кожній з них визначаються складові. На цьому етапі оцінюються та переоцінюються цілі системи, її завдання,

зв'язки між окремими елементами, а також їх характер.

На *другому етапі* визначаються показники, які надають найбільш повну та якісну оцінку системи. Причому виокремлюються показники, що безпосередньо характеризують як податкову систему, так і показники об'єкта оподаткування загалом.

На *третьому етапі* здійснюється безпосередній аналіз податкової політики з розрахунком різних економіко-математичних залежностей, що характеризують взаємозв'язок показників, різні тенденції розвитку за попередній період. Внаслідок такого аналізу розраховуються економіко-математичні моделі, які базуються на цьому аналізі.

На *четвертому, завершальному, етапі* опрацьовуються різні економіко-математичні моделі шляхом заміни окремих її параметрів (наприклад, ставок оподаткування, обсягу виробництва тощо), визначаються окремі функції. При порівнянні фактичних показників з показниками моделі з'являється можливість визначити зовнішні та внутрішні взаємозв'язки. При цьому керівництво отримує необхідну інформацію для прийняття управлінського рішення.

Для податкового аналізу характерна комплексність проведення за певною методикою. Під методикою розуміють сукупність правил і способів, необхідних і доступних для здійснення аналізу. У процесі такого аналізу визначають загальну методику, яку можна використовувати для здійснення аналізу на різних рівнях управління і для будь-яких підприємств (за цією методикою виконують податковий аналіз у державі загалом); часткову, або особисту методику, що застосовується для аналізу окремих елементів загальної системи, а також окремих видів податків.

Отже, загалом у процесі податкового аналізу визначають:

- мету та завдання податкового аналізу;
- об'єкт аналізу;
- систему необхідних для аналізу показників;
- послідовність та періодичність виконання аналізу;
- способи та методи дослідження податкової політики;
- джерела отримання інформації для аналізу;
- технічні засоби для досліджень;
- перелік і характеристику документів для оформлення результатів аналізу;
- споживачів результатів аналізу.

Література

1. *Ефимов О. Е.* Как анализировать финансовое положение предприятия: Практик. пособие. — М.: Интел-Синтез, 1994. — 118 с.

2. *Лопішко М. Л.* Основи фінансово-статистичного аналізу економічних процесів. — Львів: Світ, 1995. — 328 с.

3. *Савицкая Г. В.* Анализ хозяйственной деятельности предприятия: Учеб. пособие. — Минск.: ИП "Экоперспектива", 1998. — 498 с.